Asia: Asia: HE 106/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2018

Mikä hyvinvointitalouden mittari olisi paras täydentämään BKT:tä valtioneuvoston talousarviossa ja vuosikertomuksessa?

Lausunto: Paras hyvinvointitalouden mittari

Jukka Hoffrén
HTT, Dosentti (soveltava Tilastotiede)
Helsingin yliopisto

Bruttokansantuote BKT:tä parhaiten täydentämään soveltuvia, sille rinnakkaisia ja parhaimpina pidettyjä hyvinvointitalouden mittareita ovat esimerkiksi inhimillisen kehityksen indeksi (HDI), aidon kehityksen indikaattori (GPI) ja kestävän taloudellisen hyvinvoinnin indeksi (ISEW). Näistä mittareista HDI:n on YK kehittänyt kuvaamaan kehitysmaiden hyvinvointia ja edistymistä kuvaavaksi mittariksi. HDI ei sovellu Suomen kaltaisten kehittyneiden maiden mittaamiseen, sillä sen mittaamat asiat on meillä saavutettu jo aikaa sitten. Sen sijaan ISEW ja GPI on kehitetty Suomen kaltaisten kehittyneiden, jälkiteollisten maiden hyvinvoinnin ja edistymisen seuraamiseen. ISEW ja GPI ovat myös metodologisesti vallitsevan talousteorian mukaisia mittareita ja pyrkivät tilastokuvauksina toteuttamaan talousteorian pyrkimystä kuvata yhteiskunnan ja talouden kehitystä kattavasti ihmisten hyvinvointiin keskittyen.

Paras hyvinvointitalouden mittari on Aidon kehityksen mittari GPI, joka ainoana mittarina yhdistää yhteen mittariin kestävän kehityksen kolme keskeistä näkökulmaa: Taloudellisen, sosiaalisen ja ekologisen kestävyyden. Myös taloustieteellisesti perustelluin mittari on GPI, jonka metodologia lähtee vallitsevasta ja yleisesti hyväksytystä talousteoriasta. Tilastojen ja talousmittareiden laadinnan perustana on vaatimus, että niiden tulee perustua yleisesti hyväksyttyihin tieteellisiin teorioihin. Esimerkiksi BKT:n metodologia on alun perin lähtöisin Keynesin makrotalousteoriasta, joka on nyttemmin menettänyt uskottavuutensa teoriana. BKT:n laadinnan oikeutus perustuukin nykyisin vain sen asemaan EU:n vaatimana hallinnollisena tietoaineistona.

GPI laajentaa nykyistä taloustieteellistä tilastokuvausta huomioimalla mm. luonnon tuottamat hyödykkeet ja palvelut, ympäristön saastuminen, tasa-arvon ja muiden inhimillisten perusarvojen toteutuminen yhteiskunnassa. Perinteinen BKT –mittari ei näitä arvoja huomioi millään tavalla. Taloustieteilijöiden näkökulma hyvinvointiin on supistunut vain markkinahyödykkeiden tuotannoksi ja kulutukseksi, vaikka itse talousteoria lähtee siitä että myös muilla kuin markkinahyödykkeillä on merkittävä vaikutus hyvinvointiin.

Taustalla on yhä se haaste, että taloustieteellinen ajattelu perustuu yhä edelleen keskeisesti uusklassiseen talousteoriaan, joka on peräisin keskeisiltä osiltaan teollistumisen alkuvuosilta 1870-luvulta ja joka kehittyi nykyiseen muotoonsa teollisen yhteiskunnan kukoistusaikakautena. Tällöin muiden kuin markkinahyödykkeiden merkitys oli vaatimaton, toisin kuin nykypäivänä.

BKT:ta käytön seurauksena talouspolitiikka on juuttunut edistämään kaikin keinoin perinteistä talouskasvua puolustamalla vanhojen teollisuuden alojen etuja ja hidastamaan uusien syntyä. Tällöin perinteiselle teollisuudelle ei saisi asettaa uusia kustannuksia eikä sitä saisi säädellä uusin normein. Päätöksenteko on lukkiutunut talouskasvun paradigmaan ja sen kautta luotuun vanhaan infrastruktuuriin, vaikka tavallisten kansalaisten toimeentulo ja saavuttama vauraus vaarassa kadota.

Uusklassisen taloustieteen taustaolettamuksena on kunkin yksittäisen ihmisen pyrkimys mahdollisimman suureen omien tarpeidensa tyydytykseen. Ihmisten tarpeet oletetaan rajattomiksi: he haluavat hyödykkeitä mahdollisimman paljon. Toisaalta keinoja tarpeiden tyydyttämiseen on ihmisten haluihin ja toiveisiin nähden olemassa vain rajallinen määrä. Käytännössä tuotteiden rajallisuus eli niukkuus estää ihmisten kaikkien tarpeiden tyydyttämisen. Näin teoriassa ihminen oletetaan, hyvinkin epärealistisesti, perusluonteeltaan röyhkeästi omaa etuaan ajavaksi sekä loputtoman kilpailuhenkiseksi ja ahneeksi toimijaksi, joka ei saa koskaan tarpeekseen kuluttamisesta.

Resursseja haaskaavasti käyttävä talousmalli ei ole enää sopiva toimintamalli jälkiteolliselle yhteiskunnalle, jonka periaatteena on kiertotalousajattelu. Jälkiteollisessa yhteiskunnassa ja taloudessa menestyminen korostaa myös yleisesti hyväksyttyjä ja arvostettuja inhimillisiä perusarvoja, kuten luottamusta, rehellisyyttä, toisten arvostamista, yhteistyötä, tasapuolisuutta, oikeudenmukaisuutta ja kohtuullisuutta. Talouden ja ihmisten arvojen välillä ei pitäisi uudessa palveluihin keskittyvässä taloudessa olla nykyistä ristiriitaa. Tämän näkökohdan huomioimiseksi tarvitaan uusi hyvinvointitalouden mittari.

Suomessa on GPI:tä laadittu ja päivitetty jo lähes kymmenen vuoden ajan. GPI perustuu pääsääntöisesti SVT –perustilastoihin. SVT eli Suomen virallinen tilasto joka pyrkii takaamaan yhteiskunnan tuottamien ja käyttämien tilastojen luotettavuuden ja laadun. GPI on pienin kehitysaskelin ja nopealla aikataululla sovellettavissa täydentämään BKT:ta talousarviossa ja vuosikertomuksessa. GPI:n avulla voidaan vahvistaa talousarvioesityksen kytkentää kestävään kehitykseen, toimien vaikuttavuuden arviointiin sekä siirtymistä ilmiöidenpohjaiseen lähestymistapaan. Pilottikokeilu on mahdollista toteuttaa jo vuonna 2018 talousarvion yhteydessä.